

Ніна РЫБІК

СПАТКАННЕ З РАДЗІМАЙ

Чарнобыль, невялікі старажытны гарадок на поўначы Украіны, які вядзе сваё летапічанне ажно з 12 стагоддзя, са сваім адметным тварам, гісторыяй, традыцыямі, у 1986 годзе стаў ужо не столькі горадам, колькі паняццем, сімвалам, які азначае для каго найвялікшую ў гісторыі чалавецтва тэхнагенную аварыю, для каго – злачынства тагачаснага кіраўніцтва краіны супраць свайго народа, для каго – гераізм людзей, што практычна голымі рукамі абаранілі планету ад ядзернай катастрофы, для каго – асабістую трагедыю ці паламаны лёс.

Я – з апошніх. Пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС, як і тысячы маіх землякоў, жыхароў паўднёвых раёнаў Гомельшчыны, засталася чалавекам без радзімы, які ў сваю вёску, да родных магіл і пакінутай бацькамі хаты, можа наведання толькі раз у год, на Радуніцу...

Фота ілюстрацыйнае

І не верце таму, хто сцвярджае, што машыны часу няма і яе не можа быць у прыцыпе. Яна ёсць – я сама на ёй падарожнічала...

Вёска Уласы Хойніцкага раёна, дзе я нарадзілася, у якой прайшло дзяцінства, дзе я вучылася сябраваць і даведалася, што на свеце ёсць не толькі дабрыня і спагада, але і зайздрасць, злосць і здрада; дзе спазнала ўсю слодыч і горыч першага кахання, дзе ў невялічкай драўлянай хаце ў лазовых хадунках зрабілі першыя крокі не толькі я і старэйшыя браты і сястра, але і мае сын і дачка; дзе вялікая руская печ яшчэ памятае ўвішныя нястомныя мамыны рукі, а пакінутыя гаспадаром і сваімі крылатымі насельнікамі пчаліныя вуліці пакрыўджана чакаюць іх вяртання – вёска Уласы памерла ў першыя дні мая 1986 года. Раптам, у адзін момант, калі ў чырвоную суботу, напярэдадні Вялікадня, адсюль вывезлі ўсіх жыхароў, у тым ліку і маіх бацькоў – як тады казалі, на тры дні. Якія цягнуцца вось ужо амаль сорок гадоў...

...Пасля таго я прыезджала сюды двойчы. Першы раз – у лістападзе 1987 года. Самае моцнае ўражанне ад таго спаткання з радзімай – цішыня. Так сталася, што тады на нейкі час я засталася ў вёсцы адна – зусім адна! І ў нейкі момант, калі сціх гул ад'ехаўшай у другую вёску машыны, зразумела, што такое мёртвая, абсалютная цішыня, якая не парушаецца ні словам чалавека, ні плачам дзіцяці, ні шчэбетам птушкі, ні стукам малатка, ні рыпеннем нязмазаных дзвярэй... Гуканепранікальны маналіт давіў з такой сілай, што здавалася: яшчэ імгненне – і мяне не стане, і я таксама стану цішынёй, маленькай малекулай у гэтым маналіце... Тады мяне выратавала варона, якая каркнула недзе ўдалечыні – і вярнула да рэчаіснасці, паведаміла, што свет жыве нават у мёртвай вёсцы. Тое “Кар-р!” было, як гімн жыццю!

У другі раз мы прыехалі сюды з сястрой у 2000 годзе, на Радуніцу. Тады для мяне адкрыццём стала разуменне, што прастора здольная сціскацца. Фізічна, у літаральным сэнсе гэтага слова. Высокая горка, з якой мы, дзятва, каталіся на санках, знікла, зраўнялася... Доўгая вуліца да магазіна і могілак стала – вокам кінуць, крок ступіць... Перашыек алешніку за гарадамі, куды мы летам штодня бегалі збіраць духмяную маліну і адкуль, стомленыя, брылі дахаты, здаецца, цэлую вечнасць, цяпер на адлегласці выцягнутай рукі...

А яшчэ тады я зразумела, што няма мяжы як у чалавечай дабрыні, так і ў людскай хцівасці і сквапнасці. Тое, што з адселеных дамоў вывезлі-выцягнулі ўсё, што мела хоць якую-небудзь каштоўнасць: бытавую тэхніку, мэблю, лепшы посуд і іншае – я адзначыла яшчэ ў першы свой прыезд. І не проста вывезлі, а пабілі-патрушчылі ўсё тое, што забраць не змаглі ці не схацелі. На маё шчасце, у нашай хаце тады засталася самая галоўная для мяне каштоўнасць – сямейныя фотаздымкі: яны валяліся россыпам на падлозе, патаптаных бруднымі ботамі, каторыя – пакамечаныя. Я забрала іх.

А пазней чарга дайшла да хат. Цяжка сказаць, каму і навошта спатрэбілася дрэва з нашых не самых дыхтоўных дамоў: лясы ў нашых мясцінах – не

Фота ілюстрацыйнае

астравецкія гонкія сосны, а большай часткай лістоўныя пералескі. Але мая сяброўка і яе сям'я былі ў неапісальным шоку, калі, прыехаўшы на спатканне з родным домам, ўбачылі на яго месцы толькі рэшткі разваленай печы... Даруй, Госпадзі, тым, хто гэта зрабіў, бо не ведалі яны, што тварылі... А калі ведалі і рабілі, то якой жа страшнай павінна быць кара за гэты

грэх – зруйнаваную памяць, рабаўніцтва мёртвага цела бязвінна забітай вёскі...

У той свой прыезд мы сустрэліся з аднавяскоўцамі – іх у той год прыехала ва Уласы шмат, цэлы аўтобус – амаль усе, хто меў сілы і хоць найменшую магчымасць дабрацца на спатканне з радзімай. І перабачыліся, з цяжкасцю пазнаючы пасля столькіх гадоў расстання колішніх аднакласнікаў і іх бацькоў, і нагаварыліся-наўспаміналіся-нафатаграфаваліся... Гляджу сёння на тыя фотаздымкі: многіх у той прыезд я бачыла ў апошні раз...

І вось – чарговае спатканне. Не магу растлумачыць нават самой сабе, чаму я так хвалюся. Некалькі начэй запар мне сніцца, што я еду ва Уласы – і не магу праехаць па зарослай вербалозам дарозе, увогуле не знаходжу гэтую дарогу, не пазнаю сваю вёску, не магу знайсці магілы дзядоў і бабуль на вясковых могілках, што ніхто не прыехаў на гэты раз у вёску, і я там зноў, як шмат гадоў таму, адна...

На самой справе усё не так. Паездка зноў прымеркавана да Радуніцы – гэта адзіны дзень у годзе, калі ў зону адсялення пускаюць без спецыяльных дакументаў, толькі па рэгістрацыі на пункце пропуску. Вядома, многія імкнуцца скарыстаць гэтую магчымасць: месца і час сустрэчы са сваёй радзімай застаюцца нязменнымі на працягу ўсіх паслячарнобыльскіх гадоў.. Таму дарога зусім не пустынная, хутчэй наадварот: машыны едуць і ў адселеныя вёскі і ўжо – што асабліва здзіўляе: ранак жа яшчэ! – назад! У нас з сястрой неадольнае жаданне кожную са стрэчных машын спыніць і спытаць: вы не з Уласоў вяртаецеся? Хто вы, чые? Нам страшна не сустрэцца з некім з землякоў – ізноў на гады, а можа – і назаўсёды.

...Вясковыя могілкі на пясчаным грудку ў атачэнні калматых хвой і каржакаватых дубоў – самае жывое месца ва ўсёй вёсцы. І самае дагледжанае. Не пакідае адчуванне, што ты трапіў не проста ў мёртвую вёску, а ў паселішча, дзе, як бы парадаксальна гэта ні гучала, живуць толькі мёртвыя. Зарослая травой вуліца, якую пачынае ўжо браць у палон непрылазны хмызняк, адзіныя сцежкі на якой пратапталі дзікі і ласі – іх сляды мы сустракаем на кожным кроку. Дамы – закінутыя, каторыя – зруйнаваныя, платы – паваленыя.

І сярод гэтага запусцення – яркія фарбы: пабелены і свежапафарбаваны помнік загінулым землякам. У амаль ідэальным парадку – брацкая магіла, дзе падчас вайны былі забіты 160 маіх аднавяскоўцаў, імёны якіх я ведаю толькі па кнізе “Памяць” ды па ўспамінах матулі, якія – ах, гэтае наша адвечнае, недаравальнае, невыправімае “няма часу” – я так і не паспела запісаць. На могілках “рвуць вока” свежыя ручнікі, фарбы на свежапафарбаваных крыжах і агароджах родных магіл і яркае разнаквецце жалобных вялкоў і штучных

букетаў... На магілках па спрадвечнай вясковай традыцыі – фарбаваныя яйкі, пасхальныя булкі, рознакаляровыя фанцікі цукерак...

І – аднавяскоўцы! Нашы людзі! Уласоўцы! Родненькія, мілыя, дарагія! Мы з цяжкасцю пазнаем адзін аднаго – столькі часу не бачыліся. Але ад таго сустрэча не менш дарагая...

І толькі пасля таго, як мы павітаемся і пагаворым са сваімі землякамі – жывымі і мёртвымі – на могілках, разыходзімся па сваіх хатах – павітацца і з імі. Сказаць “дзякуй” беленай вялікай печы, якая некалі грэла нас і на якой было выслухана столькі казак, цікавых, смешных, страшных гісторый, у “шыўку” якой мы, малеча, падглядвалі за дарослымі гасцямі, у пячурках якой сушылі зімой прамоклыя ўшчэнт рукавіцы... Патрымацца за стол, на якім мамінымі стараннямі заўсёды стаялі рассыпчатая пшонная каша, наварысты боршч, пульхныя бліны, а па святах – непераўзыдзеныя па смаку варэнікі з макам, духмяны салцісон, які ў нас называлі коўбікам, і ніколі і нікім не зробленыя лепш крывянкi. Пагладзіць бацькаву зашмальцаваную спяцоўку, якая так і вісіць у куце на цвічку побач з маленькай куртачкай майго сына – яе Косця апранаў, калі прыежджаў у госці да бабы з дзедам. Калыхнуць ложкачак, у якім некалі спалі мае малыя дзеці – а цяпер ён стаіць, выкінуты, на вуліцы... Зазірнуць у калодзеж з некалі цыбатым, а цяпер скалечаным “жураўлём”: не напоіць ён ужо мяне сваёй найсмачнейшай у свеце гаючай вадой...

...Я, журналістка і пісьменніца, сябра двух творчых саюзаў, не магу падабраць словы, каб расказаць усё тое, што творыцца ў знямелай душы. Такое адчуванне, што мяне на машыне часу перакінулі больш як на тры дзесяцігоддзі назад. У нейкае іншае вымярэнне, дзе ўсё да болю, ды замірання сэрца блізкае і дарагое – і адначасова нерэальна, немагчыма чужое. Туды, дзе перастала існаваць прастора, спыніўся час, маюць уласціvasць знікаць гукі. Дзе жывуць па уласных законах толькі мёртвыя – дрэвы, рэчы, крыжы. А жывыя раз у год прыежджаюць, каб спаткацца з імі. Не для таго, каб развярэдзіць душу, а каб, нягледзячы на ўвесь невыносны цяжар гэтага спаткання, які будзе ціснуць на сэрца яшчэ не адзін дзень, адчуць, узгадаць, пераканацца, што ты – не іван бязродны, што і ў цябе на гэтым свеце ёсць мясцінка, дзе чакаюць твайго прабачальнага дотыку і радунічнага фарбаванага яйка дзедаўскія магілы, дзе закапана твая пупавіна, дзе жоўты сыпучы пясок памятае, як грузлі ў ім спякотным летнім днём твае босыя ногі, а бэз, што захапіў у палон увесь кветнік – гук твайго першага пацалунка...

Дзеся гэтага раз у год, на Радуніцу, імчаць у зону адсялення зблізку і здалёк машыны, вязуць на спатканне з радзімай яе раскіданых па ўсім свеце дзяцей...